

STM 1975:2

**Musik- og dansemæssige oplevelses- og
udtryksfaktorer**

**En analyse af folkedanseres musikopfattelse samt nogle be-
tragtninger vedrørende danseforskningens metodeproblemer
og relationer til musikforskningen**

Af Henning Urup

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan
tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska
samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat till-
låtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upp-
hovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av
enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela
databasen.

Musik- og dansemæssige oplevelses- og udtryksfaktorer

En analyse af folkedanseres musikopfattelse samt nogle betragtninger vedrørende danseforskningens metodeproblemer og relationer til musikforskningen*

Af Henning Urup

Danseforskning vil sige udforskning af danseformer, dansetraditioner og beskrivelse af karaktertræk herfor, og fagområdet som helhed kan vel mest naturligt betegnes »koreologi«. »Koreografi« må så være betegnelsen for læren om nedskrift eller billedlig fremstilling af dans. Traditionelt anvendes betegnelsen »koreografi« dog med meget bred betydning, men forskningsmetodisk vil det ofte være hensigtsmæssigt at sondre mellem de ovenfor nævnte begreber.

I analogi med området musiketnologi vil man også kunne tale om danseetnologi, som så udgør et tilsvarende område indenfor danseforskningen. Det er her nødvendigt at præcisere, at de enkelte områder indenfor danseforskningen har stor indbyrdes forbindelse, og det må tillige konstateres, at som egentlig videnskabsgrænse er danseforskningen en ret ny disciplin.

Det vil derfor være af primær betydning at søge fagets karakter og systematik klarlagt, og i lighed med andre humaniora vil området kunne anskues ud fra både synkrone og diakrone principper og således kunne opdeles i en historisk og en systematisk videnskabsgrænse, som i høj grad er indbyrdes forbundne. Af vital betydning er det tillige, at faget placeres i relation til andre beslægtede områder, og at grænsefladerne til disse klarlægges. Primært må det vel hævdes, at dans og musik er beslægtede foreteelser, som begge er karakteristiske ved at fungere i et tidsforløb. Både musik og dans indeholder således elementer som rytmik og bevægelsesmønstre og er opbygget af strukturer med beslægtede formale egenskaber.

I forbindelse med f.eks. »danseetnologi« vil tillige områder som almen etnologi, sociologi og psykologi samt naturligvis musiketnologien være relevante grænseområder.

Danseforskningens systematiske del vil naturligt behandle emner som forholdet mellem danseformer og parallelle forekomster indenfor andre områder (f.eks. sociologiske og musikalske) og tillige søge at opstille systematiske opdelinger af danseforekomster i typer efter koreologiske kriterier.

Dette kan f.eks. være:

- A) Fremstillings, behændigheds, pantomime typer,
- B) Progressionstyper,
- C) Figurtyper (med forskellige opstillinger og antal af dansere).

* Artiklen är en reviderad version av ett inlägg vid Den 7. nordiske musikkforskerkongress i Trondheim, juni 1975.

En anden opdeling kunne skelne mellem:

- A) Danse henvendende sig til et publikum (teaterdanse),
- B) Danse henvendende sig til danserne selv (selskabsdanse),
- C) Danse med rituellet formål.

En tredje opdeling, men efter musikalske kriterier kunne være:

- A) Danse med sangledsagelse,
- B) Danse med instrumentledsagelse.

etc.

På basis heraf vil man så eventuelt kunne undersøge indbyrdes korrelationer mellem sådanne opdelinger eller mellem formerne indenfor disse typer med henblik på klarlæggelse af karakteristiske træk. På helt analog måde må den historiske danseforskning søge at karakterisere danseformerne i afhængighed af det historiske tidsforløb.

Det er betydningsfuldt at præcisere, at der findes udprægede interrelationer mellem mange af enkeltområderne. F.eks. kan der for den danske folkedansmusiks vedkommende påvises en stærk berøring med den danske teatermusik fra slutningen af 18. årh, og disse relationer kan iøvrigt tænkes at være gensidige. Dette vil f.eks. sige, at et studie af den danske instrumentale folkemusik bl.a. må inddrage et studie af dansk syngespil- og balletmusik.

Der vil også for den instrumentale folkemusik, »spillemandsmusikken«, som ofte er brugsmusik til dans, kunne påvises relationer mellem bl.a. musikalske og danse-mæssige faktorer, hvilket – i sagens natur – indebærer, at et studie af spillemandsmusikken nødvendigvis må inddrage de koreologiske aspekter.

En vurdering af, hvorledes de musikalske udtryksfaktorer ytrer sig indenfor spillemandsmusikken, må således bl.a. bygge på en undersøgelse af denne musiks miljøfaktorer og søge klarlagt, hvorledes musikken virker på danseren, og de dansendes reaktioner virker tilbage på spillemanden. Her er der nemlig i høj grad tale om en tilbagekoblingsmekanisme, hvilket udtalelser fra spillemand og dansere tydeligt bevidner.

En klarlæggelse af de oplevelses- og udtryksfaktorer, der er karakteristiske for henholdsvis musik og dans og disse faktoreres indbyrdes forhold, vil således være af stor betydning for studiet af dansemusikken, som vel udgør hovedparten af den instrumentale folkemusik. Som eksempler på sådanne faktorer kan nævnes rytmeopfattelse og tillige form- og strukturopfattelse, og det synes at være et almindeligt træk, at disse faktoreres sammenspil ikke altid forløber parallelt indenfor det musikalske og det koreologiske område.

En typisk – og tilsyneladende almindelig – illustration heraf er folkedanseren, som ofte savner evnen til at opfatte kunstmusikkens mere udviklede musikalske former, men alligevel vil foretrække ganske bestemte musikformer, der oftest kan associeres med bestemte danseformer, og folkedanseren vil ofte kunne opfatte ret komplicerede dansestrukturer. Omvendt viser mange udøvende musikere sig at være dårlige dansere og tilsyneladende uden interesse for og evne til at opfatte dansemæssige faktorer.

Disse forhold er søgt belyst med en endnu uafsluttet undersøgelse, som har til

formål at belyse nogle relationer mellem musik og dans, og specielt hvorledes musik opfattes af personer med større eller mindre interesse for danseaktivitet.

Som undersøgelsesobjekt er her valgt folkedansere, og undersøgelsen søger derfor især at klarlægge folkedanseres musikopfattelse og specielt deres opfattelse af folkedansmusik – dvs. spillemandsmusik.

Undersøgelsen er baseret på spørgeskemaer med spørgsmål rettet på holdning til dans og musik i almindelighed – dog specielt folkedansmusik og dens udførelse – herunder spillemandens optimale egenskaber. En række af skemaernes spørgsmål drejer sig om bedømmelse af musik-eksempler, som i forbindelse med skemaets besvarelse blev afspillet på bånd.

Materialet er indsamlet fra ialt 6 grupper i området omkring København i perioden februar 1974 – maj 1975 – se efterfølgende oversigt:

Gruppe	Antal	Beskrivelse	Gruppens medlemmer har danset folkedans		
			Under 2 år	2-5 år	Over 5 år
A	36	Almindelig folkedanserforening	8%	25%	67%
B	22	Studenterfolkedanserforening	23%	50%	27%
C	15	Gruppe med interesse for ældre danse – også folkedanse	74%	13%	13%
D	10	Blandet gruppe uden speciel danseinteresse	100%	0%	0%
E	16	Amatørsangkor	94%	6%	0%
F	30	Folkedansergruppe med tildels hovedinteresse for udenlandske danse	60%	17%	23%
A-F ialt	129		48%	22%	30%

Den endelige gennemgang og analyse af materialet foreligger imidlertid ikke på indeværende tidspunkt, og der vil derfor kun blive fremdraget nogle enkelte resultater og foreløbige vurderinger af materialet, hvor de nævnte grupper vil figurere som »undersøgelsens individer«. Den senere analyse vil kunne inddrage en række oplysninger, der ikke er medtaget her, og en kommende hensigtsmæssig kodning af materialet vil tillade en mere nuanceret analyse, der også vil kunne gå »på tværs« af de oprindelige grupper. På grund af de omtalte resultatets foreløbige karakter, er der ikke foretaget en egentlig statistisk analyse af materialet på indeværende tidspunkt.

De fleste danske folkedanserforeninger dyrker i alt overvejende grad kun danske folkedanse, og dette gælder for de i undersøgelsen inddragne grupper især A og B – tildels også C. Gruppe F dyrker både danske og udenlandske (bl.a. øst-europæiske) danse. Nummereres grupperne efter »gennemsnitsalder som folkedanser« bliver rækkefølgen: dansergrupperne A, B, F, C i rækkefølge som »de ældste«, og »yngste« er ikke-danser-grupperne E og D.

Til belysning af musikinteressen indenfor grupperne blev personerne bl.a. spurgt, om de selv spillede et musikinstrument, og herpå svarede omkring halvdelen bekræftigende, nemlig af: A 42%, B 41%, C 60%, D 60%, E (alle aktive sangere) 87%, F 57%, af alle A-F 54%.

Med hensyn til spillemandens egenskaber synes de fleste dansere at lægge større vægt på rytmisk spil end på smuk og ren tone. (Alternativet »rytmisk præget spil« overfor »ren og smuk tone« foretrækkes således i A af 75 %, i B af 59 %, i C af 87 %, i D af 80 %, i E af 63 % og F af 72 % – i alle A–F af 73 %.)

Forsøgspersonerne blev endvidere spurgt, om de ved en spillemandskoncert (dvs med koncertopførelse af spillemandsmusik – i hovedsagen identisk med folkedansmusik) ville foretrække musik, de kendte dansen til, eller om dette var uden betydning. Resultatet var, at musik, hvortil dansen er kendt, foretrækkes i A af 53 %, i B af 18 %, i C af 60 %, i D af 0 %, i E af 25 % og i F af 40 %. Her bør det bemærkes, at antagelig har kun en lille minoritet af grupperne C, D og E nogen- sinde overværet en »spillemandskoncert«. Forudkendskab til dansen ved koncert- opførelse synes at være mest betydningsfuld for gruppe A som den »typiske al- mindelige folkedansergruppe«.

For at teste forsøgspersonernes evne til at opfatte formstrukturer indenfor både dans og musik, blev en for forsøgspersonerne ukendt dans vist som stumfilm, og musikken til en (iøvrigt den samme) dans afspillet på lydbånd, og forsøgspersonerne skulle så vælge den rigtige form (i begge tilfælde: A–B–A) ved afkrydsning af en af tre opgivne muligheder på et skema.

Resultat:	Gruppe					
	A	B	C	D	E	F
Musikform rigtig	78 %	91 %	80 %	70 %	87 %	93 %
Danseform rigtig	47 %	68 %	67 %	20 %	25 %	80 %

Spredningen er her størst for erkendelsen af danseformen, og det bedste resultat opnåedes af grupperne B, C og F (de formentlig mest »intellektuelt prægede« dansergrupper). Det afgjort dårligste resultat opnåede ikke-danser-grupperne D og E.

Der blev tillige udført en test til belysning af om danseren erkender en bestemt korrelation mellem musik og bestemte trintyper. I danske folkedanse forekommer omdansning til musik i tredelt taktart med bla trintyperne »valsetrin« og »totrin«. Med »valsetrin« udføres omdrejningen med en trinbevægelse på hver af de tre taktdele i takten. Med »totrin« udføres en hel omdrejning med to trin, som hver udføres over tre af musikkens tællinger, og taktarten opfattes derfor dansemæssigt som trioler i todelt taktart.

Testen udførtes med afspillelse af 6 melodier på bånd (alle spillet på violin) hørende til 6 danse hvori enten tottrin eller vals forekommer som foreskrevet ifølge dansens beskrivelse. Melodierne var udvalgt fra et repertoire, der ikke for- modedes kendt af de fleste folkedansere.

Resultat:	Gruppe					
	A	B	C	D	E	F
Alle 6 rigtige	91 %	50 %	60 %	30 %	6 %	47 %
(Sandsynligheden for at opnå dette ved tilfældighed er $2^{-6} = 1/64 = 1,6 \%$)						

Af gruppen med »gamle folkedansere« var således ca 90 % istand til at vælge rigtigt, og det tilsvarende tal for ikke-danser-grupperne var 30 % og 6 % og for de andre grupper på mellemværdier. Der synes således her at kunne påvises en fornemmelse for en bestemt trin–musik-korrelation, og denne fornemmelse synes at forøges med det antal år, hvori personen har været aktiv danser.

Spillemandsmusik kan udføres på forskellig måde, og der blev bla afspillet et bånd med forskellige versioner af samme folkedansmelodi, og personerne skulle for hver melodi vælge den foretrukne version.

	Foretrukken version i					
	A	B	C	D	E	F
Melodi: »Jødetur« version 1 (en traditionel spillemand, violin)	3 %	68 %	33 %	70 %	25 %	50 %
version 2 (dansepræget arr for violin, klarinet, cello)	97 %	32 %	67 %	30 %	75 %	47 % 3 % ved ikke
»Den røde Lue« version 1 (en traditionel spillemand, violin)	58 %	73 %	60 %	90 %	56 %	80 %
version 2 (dansepræget arr for violin, klarinet, cello)	39 %	27 %	33 %	0 %	19 %	20 %
version 3 (kammermusikalsk præget arr for 2 violiner, klarinet, cello)	3 %	0 %	7 %	10 %	25 %	0 %

Der synes heraf ikke at kunne udledes et helt klart resultat. Udførelsen af en traditionel violinspiller (ikke den samme for de to melodiers vedkommende) synes klart foretrukket af dansergruppen B og ikke-dansergruppen D. For den ene af melodierne (»Den røde Lue«) foretrækkes violinspilleren dog af alle. Folkedanserforeningsgruppen A foretrækker for »Jødetur« klart version 2, hvilket måske skyldes, at denne version er bedst i overensstemmelse med dansernes opfattelse af »dansens rette karakter«.

Det må formodes, at de senere mere detaljerede analyser vil kunne give et mere nuanceret og præcist billede af forholdene. På grundlag af de foreløbige resultater, som må tages med visse forbehold, synes det dog tydeligt at kunne udledes, at musikopfattelsen er afhængig af eventuel danseinteresse, og at folkedansere opfatter specielt folkedansmusik, »spillemandsmusik«, på en anden måde og med en anden evaluering end ikke-folkedansere. Dansepræget musik synes at opleves forskel- ligt af personer fortrolige med dans og personer ikke-fortrolige med dans, og man vil således her have en analogi til det af Noam Chomsky i forbindelse med ling- vistikken opstillede »kompetens«-begreb.

Tillige indvirker situationen og herunder eventuelle dansere på spillemanden og hermed på musikken, og både spillemand og danser må anses for dele af et iøvrigt komplekst cybernetisk system, som må analyseres i sin helhed.

Danseforskningen er en forholdsvis ny videnskab, som dyrkes på ret forskelligt grundlag af forskere med bla udgangspunkt i antropologi, etnologi, musik og teater. Det vil være af stor betydning for forskningens udvikling at nå frem til et mere intensivt og organiseret samarbejde mellem de implicerede discipliner og fagets – i øjeblikket også geografisk set ret spredte – forskere. Et samarbejde mellem de nordiske lande vil derfor i høj grad være ønskeligt og ville kunne føre til et større samlet overblik over bla de nordiske folkelige danseformer. Et sådant samarbejde ville kunne muliggøre realiseringen af en fælles forskningsdebat og dannelse af et frugtbart forskningsmiljø, hvortil et samarbejde mellem bla forskere med forskellig baggrundsviden utvivlsomt ville kunne give værdifulde inspirationer.

Som en af de vigtigste arbejdsopgaver må fremhæves en hensigtsmæssig registrering af kildemateriale (musik, dansebeskrivelser, miljøfaktorer etc), og i denne sammenhæng må det erindres, at de forskellige danseformer (som folkelige danseformer, selskabsdansen, teaterdansen) har mange indbyrdes relationer.

Af væsentlig betydning er det tillige at søge en række af fagets centrale problemstillinger afklaret, og en debat herom må blive et primært punkt på et kommende forskningsprogram.

Summary

Choreography is the normal term for the art of dance composition and dance notation. The term *choreology* seems to be the most natural label for the field of dance research, and as in musicology the subject may be divided into a systematic part and a historical part. As ethnomusicology is related to both musicology and ethnology, the field of ethnochoreology must be part of several areas, e.g. choreology, ethnology, sociology etc, with strong interrelations.

Both music and dance are characterized by elements such as rhythm, movement, and related formal structures, and both of them are functions of time. An understanding of choreology is thus important for the field of musicology and vice versa.

Instrumental folk music most often has the function of dance music, and the activity of the dancers provides a feed-back to the musicians. The dancers and the musicians are parts of a complex cybernetical system which should be analysed in its entirety. Therefore it is important to investigate those elements which characterize the perception and the expression of music and dance and their correlations.

The musical experience of folk dancers has been chosen as subject for not yet finished investigation based on questionnaires. The questions concerned attitudes to music and dance in general and especially to folk-dance music. Some of the questions involved an evaluation of music examples played on tape recorder.

The results seem to show some correlations between musical and dance factors, and it is shown that the experience and evaluation of dance music is dependent on the attitude to dancing itself. The differences in evaluation depending on familiarity with dance seem to offer an analogy to the conception of "competence" introduced in linguistics by Noam Chomsky.

The study of dance is a field for scholars with backgrounds in anthropology, ethnology, music, and theatre, and a closer collaboration between the scholars and the different disciplines should be of great value for the development of dance research.